Աբրահայրը, որուն հիմնած Ս. Ղազարը կը դառնայ հետզհետէ կեդրոնատեղի Հայ կեանքին իր ձեռագրական հաւաքածոյով, իր հարուստ գրադարանով, իր ճոխ թանգարանով, եւ ասիճանաբար աճող նորանոր գնահատելի հրատարակութիւններով, որոնցմէ այսօր կ'օգտուին ոչ միայն հայեր, այլ նաեւ օտար ուսումնասէրներ, պատմաբաններ, լեզուագէտներ: Բայց այսքանով չէ սահմանափակուած Մխիթար Աբրահօր սկսած ազգաշէն ձեռնարկը: Դպրոցական լայն ցանցով Մխիթարեան Տունը կը ծածկէ Հայ Սփիւռքի մեծ ու փոքր հայաբնակ կեդրոնները, ամենուրեք՝ ուր հայ լեզուի, հայ գրի կարօտը կը զգացուի:

«Բազմավէպ» իր գրական գործունէութեան օրկանն էր: Պարբերականի մը համար երկու կարեւոր պայմաններ կան. մին՝ ունենալ սեփական տպարան, եւ երկրորդ՝ կարող եւ զրող անձեր: Այդ երկուքը երբեք պակսած չեն Մխիթարեան ընտանիքին մէջ: «Բազմավէպ»ի համբաւը իր առաջին օրերէն իսկ քաջած է իրեն արկանաւոր ու արժանաւոր աշխատակիցներ ամէն կողմէ եւ ամէն դասակարգէ, ու այսպէս «Բազմավէպ» դարձած է հայ լեզուի, հայ մատենագրութեան եւ հայ գեղարուեստի ամէնէն ուշագրաւ թերթը՝ որ դար մը ամբողջ ծառայած է Ազգին մտաւորական վերելքին: Պատշաճ կը համարիմ յիշատակել հօրս յիշատակարանէն առնուած հետեւեալ զեղեցիկ տողերը. «Երբեք պիտի չմոռնամ ուսանողական օրերս Մուրատեանի մէջ ի Փարիզ... Կը կարդամ Այվազովսքիի «Բազմավէպ»էն շահեկան կտորներ»:

Հայրս իր եղբօրը հետ միաժամանակ 1850-ական թուականներին Մուրատեան վարժարանի սաներէն եղած են: Երկուքն ալ, աւա՜ղ, մեռան երիտասարդ հասակին, բայց գրական մեծ ռահվիրայ «Բազմավէպ»ը կ'ապրի, եւ դեռ երկար ու երկար պիտի ապրի, եւ իր վիճակին պիտի նախանձին ոչ միայն հայ, այլ նաեւ շատ մը օտար պարբերականներ:

Փա՜ռք եւ պատիւ այն անխոնջ եւ վարպետ՝ անցեալ ու ներկայ աշխատակիցներին, որոնք գիտցան եւ գիտեն զուրգուրալ անոր յարատեւութեանը վրայ:

Յարգա՜նք Մխիթարեան Միաբանութեան եւ Ղեկավարներին:

Յ. ՓԻԼՈՅԵԱՆ

Նախկին Նախագահ Իտալիոյ Հայ Գաղութին, որ չկարենալով ներկայ ըլլալ Հանդէսին, գրաւոր յայտնած է իր մասնակցութիւնը։

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ԲԱԶՄԱՎԷՊ-Ի ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱԼԷՊ — ՊԷՅՐՈՒԹ — ՄԻԼԱՆ

ՀԱԼԷՊ

Յունուար 24-ին Հ. Կ. Երիտասարդաց Ազիզիէի Սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Թերթերու Նահապետին յոբելեանի հանդէսը ի ներկայութեան հոծ բազմութեան մը ազգայիններու, եկեղեցական իշխանութիւններու, Հ. Բ. Ը. Միութեան Սուրիոյ Շրջ. Յանձնաժողովի Նախագահ Պր. Արմէն Մազլումեանի, եւ ուրիշ բազմաթիւ պատուական հրաւիրեալներու:

Յեւ Հ. Ա. Թալաթինեան Մխիթարեան վարդապետի բացման խօսքին եւ Տոքթ. Ռուպենի քսան հոգինոց նուագախումբին նուագած Սիւրիական քայլերգին, խօսք առաւ Մ.-Ռ. Նախկին սան՝ Տոքթ. Ա. Խաչատուրեան, ներկայացնելով Բազմավէպի յոբելինական ոգեկոչումներուն մեծ նշանակութիւնը, Ս. Ղազարի կատարած մշակութային դերին գերդնահատելի ծառայութիւնը: Երկրորդ կարեւոր բանախօսը եղած է Պր. Գր. Պողոսեան, որ լայնօրէն բացատրած է «Բազմավէպ»ը կանխող հրատարակագրական փորձերը, «Բազմավէպ»ով առաջ եկած նորութիւնը եւ անոր ունեցած մեծ արժանիքը ազգային գրականութեան եւ պատմութեան զարգացման համար: Իր բանախօսութիւնը ամբողջութեամբ կը հրատարակենք հոս հանդէսներու նկարագրութենէն վերջ: Յետոյ Պր. Հրաչ Քալֆարենց՝ դարձեալ Մ.-Ռ. սան՝ խօսած է զեղեցիկ ճառ մը «Պահակները կը հսկեն» բնաբանով, ցոյց տալու համար թէ ի՛նչպէս Մխիթարեան Միաբանութիւնը իր երկուքուկէս դարէ աւելի գրական գործունէութեամբը վառ պահած է Ս. Մեսրոպի ջահը հայ լեզուի եւ հայ գրականութեան:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ բացի Տոքթ. Ռուպենի նուագախումբէն՝ իրենց մասնակցութիւնը բերած են տիկիններ եւ օրիորդներ, ինչպէս Տիկին Սոնա Խաչատուրեան, Տիկին Կանիմեան, Օր. Նուարդ Սատէֆեան, Օր. Քնարիկ Նազարեան՝ մենակներով եւ արտասանուզարեան՝ մենակներով եւ արտասանութիւններով: Փակման խօսքը կատարած է Թիւններով: Փակման խօսքը կատարած է Հալէպի Մխիթարեան Վարժարանի Ուսումնական՝ Հ. Եսայի Վրդ. Գոուլեան:

ՊԷՅՐՈՒԹ

Գերերջանիկ Հոգեւոր Տիրոջ, Վսեմ. Կարդ. Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Ազաճանեան Կաթուղիկոս-Պատրիարքի բարձր հովանաւորութեամբ եւ նախաձեռնութեամբ Սէն Ժոզէֆ Համալսարանի Հայագիտական Բաժնին վարիչ Գեր. Հ. Յ. Մրսրեան Վ.-ի, տեղի ունեցաւ Կիրակի, 23 Մայիսին շքեղ հանդէս մը, ոգեկոչելու համար դարաւոր «Բազմավէպ»ի յոբելեանը: Բանախօսներ եղած են նոյնինքն Մրսրեան Վ.-ը, նիւթ ունենալով «Բազմավէպ»ի կատարած յատկանշական գործը հայ ազգի եւ հայրենիքի գաղափարականի վերակերտման համար: Մխիթար Աբրահօր աշակերտներու այդ պատկառելի գործին մէջ՝ ցոյց տուած է թէ ի՛նչպէս այդ մեծ եւ անմահ Սեբաստացին կրօնքի եւ հայրենիքի երկու գաղափարներու յստակ բաժանումով, սորվեցուց ազգին սիրել թէ՛ հայրենիքը եւ թէ՛ կրօնքը: «Բազմավէպ» աւելի լայն եւ ժողովրդական նկարագրով ծառայած է այդ նպատակին՝ օգտակար ըլլալով հայ սերունդին իր ծագման օրերէն մինչեւ մեր օրերը: Վեր. Ե. Քասունի խօսած է «Բազմավէպ»ի հայթայթած բանասիրական նպաստին մասին, թուելով այդ ուղղութեամբ հոն հրատարակուած կարեւոր յօդուածները եւ անոնց բերած ծառայութիւնը ազգային պատմութեան եւ մատենագրութեան դարգացման համար: Երրորդ բանախօսը եղած է եռանդուն գրագէտ-բանասէրեռ Հրաչ Քալֆարենց, որ արտագ ակնարկով մը պատեհապնդեալ վերջ 1843 թուականէն առաջ Մխիթարեան դպրոցական գործունէութեան զանազան երեսները, իր հասցուցած կարկառուն դէմքերը, ծանրացած է «Բազմավէպ»ի կատարած դերին շուրջ ի նպաստ հայկական արդի հայ գրականութեան եւ մանաւանդ հայկական լեզուի, աշխարհաբարի ծաւալման: Խօսք առած է նաեւ Հ. Համազասպ Վրդ. Ոսկեան՝ Տեսուչ Պէյրութի Վիեննայի Մխ. Հայրերու Վարժարանին, հիւսելով խանդավառ ուղերձ մը Մխիթարեան Միաբանութեան եւ «Բազմավէպ»ի Խմբագրութեան:

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ եղած է, մասնակցած են Օր. Պեղիրկեանեան՝ իր զգայուն մենակներով, Պր. Պոզոս Ճելալեան՝ որպէս դաշնակահար եւ Պարոններ Ճապուրեան, Պէրպէրեան, Կարապետեան, Անապոնեան եւ Սիւրմէլեան՝ որ միանգամայն զեկավարն էր նուագախումբին:

Փակման խօսքն ըրած է Արհ. Գերպ. Կիւրեղ Զօհրապեան, շնչելով «Բազմավէպ»ի կատարած դերը նաեւ բարոյական կրօնական ուղղութեամբ:

ՄԻԼԱՆ

Միլանու ազգասէր Հայ գաղութը գեղեցիկ գաղափարն ունեցաւ Յունիս 17-ին ոգեկոչելու մեծաշուք հանդիսաւորութեամբ «Բազմավէպ»ի յոբելեանը: Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութիւնը այս առթիւ Միլան հրաւիրած էր Ուխտիս Գերպծո. Աբրահայրը՝ Հ. Սրապիոն Վ. Ուլուհոճեան, իր բարձր նախագահութեամբ պատուելու հանդէսը: Իրեն կ'ընկերանային Ուխտիս Ընդհ. Աթոռակալ Վ.-ը՝ Հ. Գերորէ Վ. Զրաքեան, Հ. Վահան Վ. Յովհաննէսեան, Հ. Եղիա Վ. Փէչիկեան, Հ. Սամուէլ Վ. Արամեան եւ Հ. Մեսրոպ Վ. Ճանաչեան՝ խմբագրապետ «Բազմավէպ»ի: Հանդէսը տեղի կ'ունենար Ունիվերսիթայ Քաթոլիֆայ-ի Պիոս Ժա. Սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 9.30-ին: Միլանու հայ գաղութը ամբողջապէս հոն ներկայ էր, բերելով իր յարգանքի ողջոյնը խանդավառ ոգեւորութեամբ մը որ միխիթարական էր եւ գովելի: Հոն էր Մխիթարեան Նախկին սաներու երիտասարդ եւ տարէց հոյլը, հոն էին բազմաթիւ ակնառու հայ ընտանիքներ, իրենց բոլոր անդամներով՝ լեցնելով ընդարձակ սրահը:

digitised by A.R.A.R.@

Բեմ հրաւիրուեցաւ նախ Հ. Մեսրոպ Վ. Ճանաչեան, որ խօսեցաւ «Բազմավէպ»ի ծննդեան, ուղղութեան եւ կատարած դերին շուրջ՝ կէս ժամ մը ամբողջ, դնելով պատմական շրջանակը 1843ին միջազգային եւ հայկական գրական կեանքին, դնեղելու համար «Բազմավէպ»ը իր բուն տեղւոյն եւ ժամանակին մէջ, վեր հանելով անոր բերած նորութիւնները, կատարած ծառայութիւնը հայ կեանքի եւ հայ մշակոյթի, ազգային պատմութեան եւ գրականութեան համար այլեւայլ մարզերու մէջ։ Շեշտեց «Բազմավէպ»ի բռնած բացառիկ դիրքն եւս օտար եւ կամ միջազգային ուրիշ թերթերու շարքին, ցոյց տալով թէ ի՛նչպէս փոքր ազգ մը, ինչպէս ենք հայերս, շնորհիւ Մխիթարեանց մեթոտիկ եւ գիտակից ջանքերուն, կրցած է հասնիլ այնպիսի բարձր դիրքի մը՝ որ արդարեւ գրի եւ թերթերու պատմութեան մէջ եզական է եւ մեծապէս դնահատելի։ Իրմէ վերջ խօսեցաւ Տոքթ. Մանուկ Խանպէկեան իտալերէն լեզուով, օտար բարեկամ հրաւիրեալներու համար, նիւթ ունենալով «Բազմավէպը հայ մշակոյթին մէջ»։ բացատրեց թէ ի՛նչպէս «Բազմավէպ» հայ ժողովրդական գրականութեան սկզբնաւորութեան մէջ կը ներկայանայ որպէս հայ լեզուի եւ մտքի ռահվիրայ, թէ ի՛նչպէս առանց անոր տուած ուղղութեան եւ կատարած ձեռնարկներուն, մեր արդի հայ գրականութիւնը պիտի ունենար խոշոր բաց մը։ Յիշատակեց նաեւ Մխիթարեան Մխիթարեանց մեծամեծ արժանիքները նկատմամբ հայ երիտասարդութեան կազմաւորման իր Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանով, ուրկէ ելած են կարկառուն դէմքեր գրական, քաղաքական, առեւտրական եւ գիտական դաշտերուն մասնաւորապէս համար, յիշատակեց եւս իր դեղեցիկ յուշերը որպէս Նախկին Մուրատ-Ռափայէլեան սան մը՝ Վենետիկի պէս դեղարուեստական քաղաքի միջավայրին մէջ, որ այնքան հոգիներու երջանկութեան եւ դաղափարական կեանքին որբանն եղած է։

Երկրորդ մասին մէջ խօսք առաւ Տոքթ. Արամայիս Սրապեան, բանաստեղծ-դրագէտ Նախկին Մխիթարեան սան, ծանօթ հայկական հին ու նոր գրականութեան։ Իր նիւթն էր «Մխիթարեանները եւ հայ գրականութիւնը»։ աշխոյժ թուարկումով ցոյց տուաւ ան Հայ վերածնունդի շրջանին նշանաւոր դէմքերու գործերը, որոնցմով հիմը կը դրուէր արդի ժամանակներու հայկական գրականութեան։ Յիշատակեց Ասկերեանի, Թումանեանի, Բաղրատունիի եւ Հիւրմիւզեան եղբայրներու գործերը թարգմանածոյ եւ ինքնագիր, հայկաբանութեան եւ արուեստի գլուխ գործոցներ, որոնց ազդը ներկայիս քիչ ծանօթ է, բայց անոնք իրապէս կը կազմեն մեր մատենագրութեան սիւները։ «Բազմավէպ»ի հիմնարկութեամբ, ըսաւ ան, կը բացուէր նոր շրջան մը, աշխարհաբարի շրջանը, որ հետզհետէ կը մօտեցնէր մեզ գրական ուրիշ սեռերու մշակումին, ժողովրդական նկարագիր մը տալով մեր գրականութեան։ Շեշտեց թէ առանց Մխիթարեաններու, մենք այսօր պիտի չունենայինք արուեստի գիտակցութիւն եւ դեղեցիկ լեզու, առանց Մխիթարեան աշակերտներու՝ Պէշիկթաշլեաններու, Թերզեաններու, Վարուժաններու, Արփիարեաններու ներմուծած նոր արիւնին, մենք պիտի չունենայինք նաեւ արդի ծաղկեալ գրագէտներու հոյլը։ Վերջացուց իր խօսքը երախտագիտական ուղերձով Ս. Ղազարի կեդրոնին եւ Վարչութեան։

Գեղարուեստական բաժնին համար յատուկ դիտումով մը ընտրուած էին Նախկին Մխիթարեան Սան ողբ. Գուրգէն Աւլէմշահի կտորները՝ նուագ, մեներգ, Lamento, Danse arménienne, եւ սիրեցի, իմ երգը, եւն., զոր յաջողութեամբ ներկայացուցին Բընէ Հայն դաշնակահարուհին, Հմմ. Փափազեան երգիչը եւ Ջութակահար Տոքթ. Միքայէլ Մխիթեան։ Փրոֆ. Էմիլիոյ Մարիանոյ արտասանեց իտալերէն թարգմանութիւնը Վարուժանի «Կարմիր հող»ին, կատարուած Տոքթ. Յ. Աշրաֆեանէ։ Հայկ Մահտեսեան, Նախկին Մխիթարեան սան՝ եւ ուսանող բժշկութեան՝ արտասանեց Ալիշանի «Հայոց աշխարհիկ»ը, որով կը փակուէր նաեւ հանդէսին երկրորդ մասը։

Բեմ հրաւիրուեցաւ հանդէսին Նախագահը՝ Գերպ. Սրապիոն Վ. Ուլուհոճեան, որ ազնիւ ու հայրական շեշտով մը յայտնեց իր շնորհակալութիւնը բոլոր այն արտայայտութիւններուն համար, որ կատարուեցան Մխիթարեան գրական գործունէութեան շուրջ։ Հայ գրականութեան պատմութեան անցած եղելութիւն մ'է այլեւս, ըսաւ ան, Մխիթարեան Միաբանութեան կատարած առաքելութիւնը անցեալի մէջ՝ ի բարգաւաճումն հայկական գրականութեան։ Մխիթար Աբբահայր է հաղորդած է հայ ազգին համայնամասկան մարդը, որ խաւարի ու տգիտութեան դարերուն, վառեց գիտութեան եւ ուսման ջահը, պատրաստելու համար նոր սերունդ մը, նոր ազգ մը։ Յայտնեց իր յատուկ շնորհակալութիւնը եւս Միլանի հայ դաղութին որ խուռներամ վազած էր պատուելու համար «Բազմավէպ»ի յոբելեանը, ցոյց տալով այսպէս իր ազգասիրութիւնը, յարգանքը Մխիթարեան Միաբանութեան հանդէպ։

Գրական հանդէսին դեղեցիկ փակումը եղաւ Հայկական Զայնաւոր Պատարագը, մատուցուած Գերպ. Աբրահօրմէ Քորսոյ Մանիէնթայի Սան Քարլոյ Վարժարանի եկեղեցւոյն մէջ, կիրակի, 20 Յունիս, ժամ 10,30-ին։ Հայ դաղութը նոյնպէս բազմութեամբ ներկայ էր հոն։ Պատարագի մուտքեամբ ներկայ էր հոն։ Պատարագի մուտքեամբ կը կատարէր հայ երիտասարդաց խումբը զեկավարութեամբ Տոքթ. Աւագեանի եւ Տոքթ. Տ. Յովհաննէսեանի։ Յետ աւետարանի՝ Գերպ. Աբրահայրը խօսեցաւ ամփոփ քարոզ մը, նիւթ առնելով Սերմանացանի առակը, յորդորելով ներկաները անկորուստ պահելու իրենց հոգւոյն մէջ Աստուծոյ խօսքը, աստուածային ներշնչումը, զօրացնելու համար իրենց մէջ քրիստոնէական կեանքը։ Միլանու հայ դաղութը, ըսաւ ան, այն միասիրտ ու միահոգի դաղութներէն է, որ կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշ դաղութներու, եւ այս անոր համար՝ որովհետեւ քրիստոնէական սէրը, համերաշխութիւնը դլխաւոր առաքինութիւնը եղած է այս դաղութին։ բախտէն կամ ազէտներէն տարբերուած հայութիւն մը կ'ապրի հոս, օտար ափերու վրայ, կարծես մէկ ընտանիքի մը մէջ։ Հաղորդեց որ իր Պատարագը կը մատուցանէր Միլանու Հայոց Նընդը կը մատուցանէր Միլանու համար, հրաջեցեալներուն եւ ողջերուն համար, հրաջեցեալներուն եւ ողջերուն համար, բուխրելով աստուածային օրհնութիւնը բոլորին վրայ։ Զայնաւոր պատարագի ատարման կատարուեցաւ Հանգստեան պաշտօնը, մխացնելով այսպէս հասարակաց ապօթքին մէջ ներկաներու անդարձ սիրելիները։

Կիրակի կէսօրէն վերջ, 3,25-ի ընթացքով կը թողէինք Միլանը, տանելով հետերնիս հոգեկան մեծ գոհունակութիւն հայ դաղութին, որ այնքան ազնուութեամբ հիւրասիրած էր մեզ, տալով ապացոյցը իրենց անսահման սիրոյն եւ յարգանքին հանդէպ Մխիթարեան Միաբանութեան։

ԹՄՐ.

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ի 100-ամեակը

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐ)

Բանախօսութիւն կատարուած «Բազմավէպ»ի 100-ամեակին առթիւ սարքուած հանդէսին. Հալէպ, 24 Յունուար 1948։

Ա.

Մեր Մշակոյթի պատմութիւնը, 20րդ դարու առաջին կէսին, առնուազն հինգ անգամ արձանագրած պիտի ըլլայ իր զարգացման պանծացումը, համազգային հանդիսութիւններով տօնախմբուած, անկախ յուշատետրէն Գրականութեան ու Գեղարուեստի այն վարպետներուն՝ որ անդարձ բաժնուեցան մեզմէ, կամ ի կենդանութեան արժանացան իրենց յոբելեանին։

1901ին 200ամեակն էր լուսանորոգ Մխիթար Աբբահօր հիմնած Ուխտին։

1903ին 16րդ դարադարձն էր Լուսաւորիչով սկսած Ազգային Նուիրապետութեան և Էջմիածնի կառուցման։

1912ին 15րդ դարադարձն էր Անմահն Մեսրոպ Մաշտոցով հրաշաստեղծուած հայ տառերուն և 4րդ դարադարձը՝ մի ոմն Յակոբ Մեղապարտով սկսած Հայկական Տպագրութեան։

1935ին 15րդ դարադարձն էր ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ոսկեդարեան թագուհի թարգմանութեան։

Բազմապատիկ դարադարձեր՝ բոլորն ալ, որոնք կոչուած էին խորհրդանշելու հայ գիրքը, հայ գիրքը, հայ դպրոցը, հայացուած քրիստոնէութիւնը, հայուն պատմութիւնը, մէկ խօսքով՝ լոյսը և մշակոյթը, որոնց երկրպագուն ու խնկարկուն եղած է մեր Ազգը, արեւելեան ու արեւմտեան երկինքներու տակ։

1943 թուականը այդ ցանկին վրայ աւելցուց նաեւ 100-ամեակը ԲԱԶՄԱՎԷՊԻՆ, զոր փառաւորելու համար հաւաքուած ենք այսօր համաշխարհային երկրորդ պատերազմին յառաջացուցած վերիվայրումներուն պատճառաւ՝ հինգ տարիով յապաղած տօնակատարութիւնով մը։

Դարադարձի մը պանծացումը, այս ալ, ԲԱԶՄԱՎԷՊի անունով, Հայ Լրագրութեան անունով, մեր խունկն ու կնդրուկը ընծայաբերելու Հայ Մշակոյթի Ջահագարդ խորանին։

digitised by A.R.A.R.@